

ורבנן סברי, תכשיט הוא וגזירה דרבנן שלא תצא בו דילמא שלפה ומחויא ליה להראות לחבירתה ואתיא לאתויי ברשות הרבים.

ורבי אליעזר סבר: שבזה אין מקום לגזור כבשאר תכשיטין משום דמאן דרכה למיפק בעיר של זהב? רק אשה חשובה. ואשה חשובה לא משלפא תכשיטיה ומחויא להראות לחבירתה (62).

כלילא — כמו זר, העשוי מטס של זהב שקושרת אותו על פדחתה, ויש שעושים אותו ממשי הטווי בזהב, וקושרת אותו האשה מאוזן לאוזן —

רב אסר לצאת בו, ושמואל שרי.

כלילא דאניסכא — העשוי כולו ממתכת הניתכת, שהוא טס מזהב או מכסף — כולי עלמא לא פליגי דאסור, שמתוך חשיבותו יש חשש שתבוא לשלוף אותו.

כי פליגי רב ושמואל בכלילא דארוקתא

והוינן בה: מאי לא תצא ב"עיר של זהב"?

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ירושלים דדהבא, תכשיט של זהב שירושלים מצויירת בה [ומחברים אותו למלבוש] (60). כדעבד ליה רבי עקיבא לדביתהו, כפי שהבטיח רבי עקיבא לאשתו, בזמן עניותם, שאם יהיה בידו — יעשה לה תכשיט שמצוייר בו "ירושלים של זהב".

נט-ב

תנו רבנן: לא תצא אשה בעיר של זהב, ואם יצתה חייבת חטאת, דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: לא תצא, ואם יצתה פטורה.

רבי אליעזר אומר: יוצאה אשה בעיר של זהב אפילו לכתחלה.

ומפרשינן: במאי קמיפלגי?

רבי מאיר סבר, משוי הוא (61) וחייב חטאת.

אולם ברשב"א ותוס' הרא"ש מבואר שאינו נחשב תכשיט מפני שהוא כבד מאד ואינו עשוי לנוי אלא להראות עשירות, לכן אינו כמלבוש. והמרומי שדה כתב שלא לבשו אותו כדי להתקשט, אלא לזכרון ירושלים ולכן הוא נחשב למשא.

והרש"ש מחדש שאחרי שחכמים אסרו לצאת בו בשבת, שוב הוא אינו נחשב כמלבוש שהרי אסור וגם אין נוהגים ללבוש אותו בשבת ולכן הוא נחשב למשא וחייב חטאת. וראה להלן [ס, א] סברא כעין זו מהמנחת חינוך על היוצא בסנדל ביום הכיפורים, ותמהו עליו מאד האחרונים מהמשנה להלן.

62. כתבו התוספות [ד"ה מאן] והראשונים

רבי יוחנן [ומרש"י רואים שאינו סובר כן] והם רק באו להוסיף סיבה שגם באופן שהסנדל כבד ואי אפשר לרוץ בו הוא טמא, ורבי יוחנן עצמו סובר שאם הוא כבד הוא אינו מקבל טומאה בכל אופן [גם באינו מאיס], ומוכה שרבי יוחנן סובר שצריך שימוש מעין מלאכתו הראשונה.

60. ראה לעיל במשנה [נו, א] שרש"י מפרש שהכונה היא לסיכה בצורת עיר של זהב, והתוספות מפרשים שהיא עטרה על הראש בצורת עיר, ונחלקו אם אסרו עטרה רק לכלות או לכל הנשים.

61. הפני יהושע ורש"ש תמהו מדוע הוא שונה מכל התכשיטים שאינם משא אלא מלבוש?

ומר שמואל סבר: מאן דרבה למיפק ככלילא? רק אישה חשובה, ואישה חשובה לא שלפה ומחויא⁽⁶³⁾.

רב יוסף חלה ומתוך חוליו שכח תלמודו.

אמר ליה רב שמואל בר בר חנה לרב יוסף: בפירוש אמרת לן לפני חולייך משמיה דרב, שאמר: כלילא — שרי!

וזו ראייה לדברי רב אשי. כי לדעת החולקים על רב אשי, לעיל, כל כלילא אסור לצאת בו לדעת רב בין אם הוא מאניסכא ובין אם הוא מארוקתא.

ולפי רב אשי מוכן שרב יוסף אמר זאת על כלילא העשוי מארוקתא.

אמרו ליה לרב: אתא מארץ ישראל גברא רבא אריכא גבוה לנהרדעא, ומטלע צולע הוא על ירכו [כמבואר בסוכה דף גג], ודרש: כלילא — שרי לצאת בו⁽⁶⁴⁾.

[שעשוי מבד], שמצויירת הרצועה בזהב ובאבנים טובות.

מר רב סבר: אניסכא עיקר, שחלק הזהב והאבנים טובות הוא החשוב בו, ולפיכך חששו שתשלוף אותו.

ומר — שמואל סבר: ארוקתא עיקר, וחלק הזהב המצוייר בו אינו חשוב כל כך, ולכן הכלילא הזה אינו חשוב בעיניה, ולא חששו שתשלוף אותו.

רב אשי מתני את מחלוקת רב ושמואל לקולא:

שכלילא דארוקתא — כולי עלמא לא פליגי דשרי.

כי פליגי רב ושמואל בכלילא דאניסכא.

מר רב סבר: שאסור משום דילמא שלפא ומחויא, ואתי לאתויי.

שמתוך חשיבותו הרבה אפילו אישה חשובה תורידו להראותו לחברותיה, אבל בכלילא אין לחשוש לכך לפי שמואל. [ובכלילא דארוקתא יש סברא לאסור משום שגם אישה רגילה יכולה לצאת בו ולכן אסור לכל הנשים משום שלא פלוג רבנן בגזירות]. וכן נראה מהפוסקים שעיר של זהב אסור כמו רבנן, וכלילא מותרת לגמרי כשמואל, אך יש אומרים שאין ההלכה כשמואל בכלילא, ראה להלן.

64. ולהלן מבואר שנהגו על פי הוראתו, והיינו שכך ההלכה וכמעשה רב אמנם לא אמרו איזו כלילא הוא התיר — אם של אניסכא או של ארוקתא, ופסקו ר"ח והרא"ש שהלכה כרב באיסורים — והוא אסור, ולכן צריך לומר שהמעשה שלוי התיר היה בכלילא מארוקתא,

שכל התכשיטים אסורים אפילו לאשה חשובה שאין חשש שהיא תורידם להראותם ברשות הרבים, משום שכל תכשיט שאסרוהו לכל הנשים לא פלוג רבנן בגזירתם ואסור גם לאשה חשובה, ודוקא תכשיט שרק נשים חשובות יוצאות בו לא אסרוהו בכלל משום שכל מי שדרכה בתכשיט הזה אין חשש שתורידו ברשות הרבים, ולכן מותר תכשיט זה לכל הנשים. וראה להלן.

63. ולכאורה הרי לעיל נחלקו בסברא זו תנאים, וחכמים חולקים על סברא זו ואיך פסק כך שמואל? והמאירי מביא יש אומרים שבאמת שמואל פוסק כרבי אליעזר, אך כל הראשונים מפרשים שדוקא בעיר של זהב שהוא דבר שאינו מצוי אלא אצל נשים עשירות מאד, יש לחשוש

רבי אפס.

ותו, טעם נוסף שהיה ברור לרב שלא מת רבי חנינא: משום דרבי חנינא לא סגי לא יתכן דלא מליך — אלא ודאי שיהיה ריש מתיבתא ולא ימות קודם. דכי הוה קא ניהא נפשיה לפני מיתתו דרבי, אמר: חנינא כרבי חמא יתיב בראש הישיבה! ודיבורו של רבי ודאי יתקיים, שהרי כתיב בהו בצדיקים "ותגזר אומר — ויקם לך".

דרש לוי בנהדרעא: כלילא — שרי לצאת בו.

נפיק על פי היתירו של לוי עשרין וארבע כלילי מכולה נהרדעא.

דרש רבה בר אבונה במחוזא: כלילא שרי.

ונפקו תמני סרי כלילי מחדא מבואה. ממבוי אחד יצאו שמונה עשרה נשים עם כלילא⁽⁶⁵⁾.

אמר רב יהודה אמר רב שמואל: קמרא⁽⁶⁶⁾ — אבנט חשוב יש שעושין אותו טס של זהב ויש שעושין אותו רצועה עם משבצות זהב ואבנים קבועות בו — שרי לצאת בו בשבת.

אמר רב: מאן הוא גברא רבה אריבא דאיטלע, ובא? בהכרח — לוי הוא. ומכך שהוא בא לכאן מארץ ישראל, שמע מינה — נח נפשיה [מת] דרבי אפס, שהיה ראש הישיבה בארץ ישראל, ויתיב רבי חנינא ברישא דמתיבתא במקומו, ולא הוה ליה איניש ללוי למיתב גביה וללמוד ממנו.

שכל הימים שישב רבי אפס בראש ישב רבי חנינא בחוץ, לפי שלא נכפף לרבי אפס. ומשום כבודו של רבי חנינא ישב לו גם לוי אצל רבי חנינא בחוץ. וכשמת רבי אפס הושיבו את רבי חנינא בראש. ולכן קאתי לוי להכא ללמוד תורה, לפי שלא היה לוי כפוף לרבי חנינא.

ומקשינן: ומנין ידע רב שמת רבי אפס? ודילמא סיבת בואו של לוי לכאן הוא משום דנח נפשיה דרבי חנינא, ורבי אפס — בדקאי קאי, שעדיין הוא חי, ולא הוה ליה ללוי איניש למיתב גביה, מחוץ לבית המדרש, ולכן קאתי להכא!?

ומשנינן: אם איתא דרבי חנינא שכיב לא היה לוי גולה ממקומו. משום דלוי לרבי אפס — מוכף הוה כייף ליה! ורק משום כבודו של רבי חנינא לא נכנס למתיבתא של

המאור.

65. כונת הגמרא לומר שהיו בני מחוזא עשירים מאד, ובמבוי אחד נמצאו תכשיטים חשובים כמו בכל העיר נהרדעא. וכמו שמבואר במסכת בבא קמא [קיט, א] שהיו בני מחוזא עשירים.

66. הרשב"א, והרמב"ן [בתחילת הפרק] נקטו שהוא בגד של אנשים, וכתבו שמכאן למד רבנו

אבל של אניסכא אסור, ואין סתירה בין כללי ההלכה — כרב, וכמעשה שהובא בגמרא להיתר. וראה ריטב"א.

אולם הבית יוסף כתב שהרמב"ם והרי"ף לא חילקו וכתבו שתם שכלילא מותרת, ולכן הוא פסק בשו"ע [שג, ה] שכל כלילא מותרת. והביאור הלכה כתב שראוי להחמיר מפני שרוב הראשונים אוסרים כלילא העשויה מאניסכא, והראיה מהרי"ף אינה מוכרחת כמבואר בבעל

ואמר רב ספרא: טעם ההיתר, מידי דהוה אאבנט של מלכים שלא גזרו עליו בשבת שאין דרך לשלוח אותו⁽⁶⁸⁾.

אמר ליה רבינא לרב אשי: קמרא עילוי המיינא — אם חוגר את האבנט על חגורה נוספת — מאי דינו לצאת בו?

אמר ליה רב אשי: תרי המייני קאמרת — חגורה על גבי חגורה אחד מהם הוי משא ואסור⁽⁶⁹⁾.

איכא דאמרי: התירו לצאת רק באבנט דארוקתא — שהוא בגד שמשוכן בו זהב. ואמר רב ספרא: שטעם ההיתר, מידי דהוה אטלית מוזהבת שאף על פי שהיא תכשיט התירו לצאת בו כי אין אדם עשוי לשלוח אותה, והוא הדין שאין אדם מוריד אבנטו בשוק שמא יפלו בגדיו⁽⁶⁷⁾.

ואיכא דאמרי: התירו לצאת גם באבנט דאניסכא — שכולו טס של זהב.

בפסקי השו"ע בענין זה.

67. רש"י. והריטב"א מפרש שיש כאן שני חידושים, שאינו משא וגם שאינו אסור מחמת גזירת תכשיט. וראה לעיל שנחלקו הראשונים אם יש גזירת תכשיט באנשים, ובמחלוקתם תלוי איך לפרש כאן את הנידון בקמרא — אם משום משא או מאיסור תכשיט. והחידוש במה שאינו נחשב משא מבאר הר"ן שאפילו אנשים שאינם רגילים בבגד כזה מותר להם ללבוש בשבת, מידי דהוה אטלית מוזהבת.

68. ורש"י והרי"ף הוסיפו: וכל ישראל בני מלכים. והב"ח [ברי"ף] מחק תוספת זו, ובהגהות חוות יאיר [על הדין] תמה שהרי זו מחלוקת במשנה [קיא, א] וחכמים חולקים על סברא זו? [ראה להלן קכח, א] והתוספות מפרשים שסיבת ההיתר היא שכל מה שהוא מלבוש מותר לצאת בו. [אף שרק יחידים רגילים בלבוש זה]

69. רש"י. והביא שיש מפרשים ששתי חגורות מותרות. והוכיח רש"י שאסור שתי חגורות, והוסיפו התוספות שאסור רק כשהן אחת על השני ממש אבל אם יש בגד נוסף ביניהן מותר. וכך פסק הרמ"א [שא, לר].

תם שלא אסרו תכשיטי אנשים אלא של נשים, ומשום שאין חשש שהאיש יורידנו להראותו שאין דרך אנשים בכך, ותמה הרמב"ן שלכאורה מכאן מוכח להיפך שהרי הלשון הראשון אסור וכן הגמרא מסבירה לפי הלשון השני מדוע מותר, ומשמע שהיה צריך להיות אסור מצד תכשיט [לשתי הלשונות] אפילו שהוא תכשיט של אנשים?

ותירץ הר"ן [את דברי רבנו תם] שהנידון בסוגיא על קמרא אינו מחמת איסור תכשיט אלא אם הוא נחשב משא או לא, והספק הוא מצד שהוא בגד מיוחד ורוב העולם לא לובש אותו רק משמשי מלכים, ואפשר שלאנשים אחרים הוא נחשב כמשא. והוכיח רבנו תם ממה שלא אסרו מחמת גזירת תכשיט, שאין איסור לאנשים לצאת בתכשיטים.

אך בתוספות [ד"ה] אבנט נראה שהם פירשו שהוא בגד של אשה וכתב המלא הרועים שפירשו כך כדי שלא יהא מוכח שגם תכשיטי אנשים אסורים, [שהם פירשו שהנידון בגמרא הוא מחמת גזירת תכשיט].

והבעל המאור והטור [שא] סוברים שתכשיט שהוא עשוי בין לאנשים ובין לנשים אסור גם לאנשים, ותכשיטים שעשויים רק לאנשים מותר. וראה שו"ע [שא, ט], ורבי עקיבא איגר בשו"ע [שג, יח] הקשה סתירה

וקושרת את רצועתו כנגד צוארה, ואסור לצאת בו בשבת משום שהוא תכשיט, וחששו שתשלוף אותו האשה כדי להראות לחבירתה(71).

תנן במתניתין: **ולא בנזמים.**

ומפרשינן: שכונת המשנה **בנזמי האף**, אבל בנזמי האוזן לא גזרו שלא תצא, משום שאזניה מכוסות וטרחה היא בעבורה לפתוח קישוריה ולשלוף נזמים המונחים באוזן(72).

שנינו במתניתין: **ולא תצא בטבעת שאין עליה חותם.**

ודייקנין: **הא יצאה בטבעת שיש עליה חותם**,

אמר רב אשי: האי רסוקא — חתיכת מעיל רחבה, **אי אית ליה מפרחיתא** — אם יש למעיל רצועות קצרות תלויות בה לקושרן בהם ולהדק סביבותיה — **שרי לצאת בו בשבת**, ואין לחשוש שמא יפתחו קשרי הרצועות ויפול המעיל ויבוא לידי מלאכת הוצאה.

ואי לא תלויות בו רצועות — **אסיר לצאת בו**, גזירה שמא יפול(70).

תנן במתניתין: **ולא בקטלא.**

מאי קטלא?

מנקטא פארי, בגד שתולה אותו כנגד לבה,

זה — אין לשני שימוש בכלל. והמשנה ברורה [שם, קלג] כתב שגם מי שאסור הוא רק איסור מדרבנן, והשער הציון [קסה] כתב שמהר"ן משמע שאסור מדאורייתא.

70. רש"י. והרי"ף ור"ח פירשו שהיא חגורה של עור, ואם יש לו מפרחיתא דהיינו רצועות עור שיורדים מצדדיו לנוי הוא נחשב כתכשיט, ואם אין לו מפרחיתא הוא נחשב משא.

71. רש"י. והביא עוד פירוש שהוא עשוי מזהב והוא מקיף את הצואר להחזיק את חלוקה. וראה לעיל [נז, ב] שהראשונים הוכיחו שיש שני מיני קטלא — אחד שהוא תכשיט, ואחד שהוא בגד שמהודק לצוארה כדי שתיראה בעלת בשר. [ושמא הם שני הפירושים שברש"י].

72. רש"י ותוספות, וכן פסק השו"ע [שג, ח], וכתב הרמ"א שבמקומות שנוהגות הנשים לגלות את האזניים אסור לצאת בנזמי האזן.

והרי"ף והרמב"ם השמיטו הלכה זו וכתב הבית יוסף שהם פירשו שרב אשי ענה לו שזה פשוט שמותר, וכך פסק השו"ע [שא, לו]. אך נחלקו השו"ע והרמ"א [כך מפורש בבית יוסף ודרכי משה] אם מותר ללבוש שני מלבושים אחד על השני באופן שאין לו הנאה במלבוש הנוסף [כגון שמוציאו לצורך חבירו], שהבית יוסף מתיר וסובר שכל "מלבוש" אינו הוצאה ואפילו אם אין לו הנאה מהלבישה, והדרכי משה אוסר, וסובר שלבישה לא נחשבת הוצאה רק מחמת שהיא דרך הנאת לבישה ולא לצורך נשיאת משא, ואם אינו נהנה מהלבישה אסור. וראה רש"ש.

ולהלכה נקטינן [לכולי עלמא] ששני בגדים אחד על השני אם דרך העולם בכך מותר, וכן שני כובעים [כיפה וכובע] שאנשים רגילים בכך, וכן אם הבגד השני מוסיף חימום. ואף ששני חגורות יש אוסרים מבאר הט"ז [שא, כג] שבגדים הם עשויים ללבוש וחימום ולכן מותר אפילו שנים זה על זה, אבל חגורות שהם עשויים לקשור את הבגדים שני חגורות זה על

תכשיט אלא משא — רבי נחמיה היא, הסובר שהחותם הוא עיקר שבטבעת. ואשה אין דרכה להשתמש בחותם.

הא — המשנה במסכת כלים האומרת שהיא תכשיט — רבנן היא, שסוברים שהעיקר היא הטבעת עצמה.

דתניא בכרייתא מסכת כלים: אם הטבעת היא של מתכת, וחותמה של אלמוג, שאינו מקבל טומאה — הרי היא טמאה, משום שהטבעת היא עיקר, ויש לטבעת דין של פשוטי כלי מתכות שמקבלים טומאה [למרות שאין להם בית קיבול].

אבל, אם הטבעת היא של אלמוג, וחותמה של מתכת — הרי היא טהורה משום שאלמוג [שהוא עץ] אינו מקבל טומאה, כדין פשוטי כלי עץ, שכלי עץ אינם מקבלים טומאה אלא אם יש להם בית קיבול, וכיון שהטבעת עצמה עשויה מעץ היא טהורה.

ורבי נחמיה מטמא⁽⁷⁴⁾.

— חייבת חטאת⁽⁷³⁾. אלמא טבעת שיש עליה חותם לאו תכשיט הוא אלא משא.

ורמינהו: תנן במסכת כלים: תכשיטי נשים — טמאים.

ואלו הן תכשיטי נשים הטמאים: קטלאות, חוטי זהב סביב צוארה, נזמים שעל האזניים, וטבעות.

וטבעת שאמרנו שהיא תכשיט היא בין בטבעת שיש עליה חותם, בין שאין עליה חותם.

וכן נזמי האף.

והמשניות סותרות זו את זו, שבמשנתנו מדויק שטבעת שיש עליה חותם אינה תכשיט, ואילו במשנה במסכת כלים מפורש שהיא תכשיט.

ואמר רבי זירא: לא קשיא סתירת המשניות.

הא, המשנה במסכת שבת הסוברת שאינה

אלמוג היא טהורה, והיינו שהוא סובר שהולכים אחר חותמה בין לחומרא ובין לקולא. והרמב"ן הוכיח כך — שהרי הגמרא אומרת שהמשנה שדייקנו בה שאשה היוצאת בטבעת שיש עליה חותם חייבת חטאת היא כרבי נחמיה, ואם נאמר שהוא סובר שהולכים גם אחר הטבעת עצמה — היא היתה צריכה להיות פטורה מחטאת משום שיש בכלי הזה גם תכשיט.

אך המהרש"א דחה ראייה זו [שהוקשה לו מדוע לא הוכיחו כך התוספות] שבאמת לפי רבנן שהולכים רק אחר הטבעת עצמה — דיני הטומאה וכן איסור הוצאה בשבת נקבעים רק לפי הטבעת לבד והחותם בטל לטבעת, אבל לפי

73. באמת זו משנה מפורשת להלן סב, א, וכתבו התוספות שעיקר קושיית הגמרא מהמשנה להלן ולא מהדיוק ממשנתנו, והראשונים כתבו שכך דרך הגמרא בהרבה מקומות לדייק במקומו אף שהדיוק מפורש יותר במקום אחר. ובעל המאור כתב שמהמשנה להלן אין להקשות משום שאפשר לפרש שמדובר בטבעת שהחותם שלה מעץ אבל טבעת וחותם שכולה מתכת היא תכשיט, ולכן דייקנו ממשנתנו שכל טבעת שיש עליה חותם היוצא בה חייב חטאת. וראה מהרש"א לפני יהושע.

74. התוספות כתבו שרבי נחמיה חולק גם על הרישא, וסובר שטבעת ממתכת וחותמה של

העול מעמיד את סמלוניו.

הקולב את מסמרותיו.

הסולם את שליבותיו.

במאזנים, העץ מעמיד את השלשלות.

רבא אמר (75): אין להקשות מדברי המשנה במסכת כלים האומרת שטבעת טמאה בין יש בה חותם ובין אין בה חותם משום שהיא תכשיט, על משנתנו המחייבת חטאת על הוצאת טבעת שיש בה חותם.

כי מה שאמרה המשנה שם "וטבעת בין שיש בה חותם ובין שאין בה חותם" — **לצדדים קתני**, שאינה מתייחסת לתכשיטי הנשים האמורים בה לפני כן.

אלא כך הוא ביאורה של המשנה שם:

טבעת שיש עליה חותם — הרי היא תכשיט דאיש כי זה דרכו, ואילו טבעת שאין עליה חותם — הרי היא תכשיט דאשה.

ולכן, טבעת בכל צורה היא מקבלת טומאה.

אך אם תצא אשה בשבת בטבעת שיש בה חותם הרי היא חייבת חטאת, כי אין היא

שהיה רבי נחמיה אומר: בטבעת — הלך תמיד אחר חותמה, ואפילו כשהטבעת עשויה אלמוג היא טמאה משום שהחותם העשוי ממתכת הוא עיקר הטבעת.

וכן בעול של שור העשוי מעץ, ואין לו בית קיבול, שהיו תוחבין בו שתי יתדות [הקרויות סימלונין] — הלך אחר סמלוניו.

א-ט שאם הסמלונים עשויים מתכת טמא העול על אף שהוא פשוטי כלי עץ, כיון שהסימלונים מהמתכת הם העיקר.

בקולב — הוא כמין עמוד העשוי מעץ. רחב מלמטה ודק מלמעלה, ומיטלטל. והחנוני מעמידו לפני חנותו, ומסמרים תחובים בו, ועליהם תולים אבנטים ורצועות למכור. לענין דיני טומאה — הלך אחר מסמרותיו שהם העיקר.

בסולם — הלך אחר שליבותיו.

בערסי — מאזנים גדולות של עץ ששוקלים בהם צמר ושעווה ונחושת, הלך אחר שלשלותיו, ואם של מתכת הן — טמאות המאזנים.

וחכמים אומרים: הכל הולך אחר המעמיד!

הטבעת מעמידה את החותם שעליה.

75. התוספות מפרשים שרבא מסכים שהמשנה בשבת היא דוקא לפי רבי נחמיה, ולפי רבנן שהולכים אחר עיקר הטבעת היא תכשיט לאשה אפילו כשיש בה חותם, אלא שהוא בא לומר שהמשנה בכלים יכולה לסבור גם כרבי נחמיה וטבעת שיש עליה חותם מקבלת טומאה מצד תכשיט של איש.

רבי נחמיה אף אם נאמר שהוא סובר שהולכים גם אחר הטבעת [שהרי הוא בודאי סובר שהולכים אחר החותם], צריך להיות הדין [כמו המשנה] שטבעת שיש בה חותם היוצאת בה חייבת חטאת מצד נשיאת החותם עצמו שהוא אינו בטל לטבעת [אם אף הולכים אחר שניהם], ועדיין אפשר לומר שלענין טומאה הולכים אחר שניהם [הטבעת והחותם] לחומרא.